

KATHOLIEK ONDERWIJS
VLAANDEREN

Co en co samen voor de klas:
een meerwaarde?

Studiedag 'Leren met goesting'
Netwerk Leerproblemen
7 - 2 - 2017

Dienst Lerenden - Annemie Jennes

Opbouw sessie

1. Situering: prewaarborgproject 2015-2016
2. Wat is co-teaching?
3. Zes modellen van co-teaching
4. Organisatiemodellen van co-teaching in een school: inspiratie uit Oostenrijk (Graz)
5. Co-teaching, een meerwaarde?
  - Perspectief van de leerlingen
  - Perspectief van de co-teachers
  - Perspectief van onderzoek
6. Bronnen

Met 180 zijn ze, de leraren uit het buitengewoon onderwijs die door het M-decreet terecht kwamen in het gewone circuit. Eén van hen is Martine Neys. Zij is sinds 1 september co-teacher van juf Natasja. Hoe zij dat aanpakken?

Meer kansen dankzij M-decreet

Op de speelplaats van De Horizon in Beringen staan 2 juffen voor de rij van het vierde leerjaar. Via de waarborgregeling bij het M-decreet kwam juf Martine vanuit het buitengewoon onderwijs terecht in de klas van juf Natasja.

1. Situering: pre-waarborgproject 2015-2016

Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Waarborgregeling

- ingeschreven in M-decreet:
  - Daling aantal leerlingen in buitengewoon onderwijs mag geen besparing zijn.
  - Vrijgekomen middelen terug inzetten in onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (S.O.B.) in het gewoon of buitengewoon onderwijs:
= waarborgregeling

Pre-waarborg: schooljaar 2015 - 2016

- Teldatum 1/2/2015 versus **1/2/2014**:
  - 906 leerlingen in bubao
  - = 2346 lestijden en 2174 uren
- Beslissing overheid: vrijgekomen lestijden en uren reeds inzetten in 2015-2016
  - Voor vrij onderwijs: 1102 lestijden en 849 uren (= +/- 80 voltijdse equivalenten)
- Geen voorafname op waarborgregeling

Decretaal uitgangspunt (pre-)waarborg

(zie doelstellingenkader overheid)

- kwaliteitsvolle collegiale ondersteuning
- op de klasvloer in gewoon basisonderwijs
- door middelen voldoende substantieel en zonder versnippering in te zetten
- vanuit scholen bubao
- teneinde leerkrachten en leerkrachtenteams in gewoon bao
- in de praktijk effectief handelingsbekwamer maken in hun onderwijs aan kinderen met specifieke onderwijsbehoeften

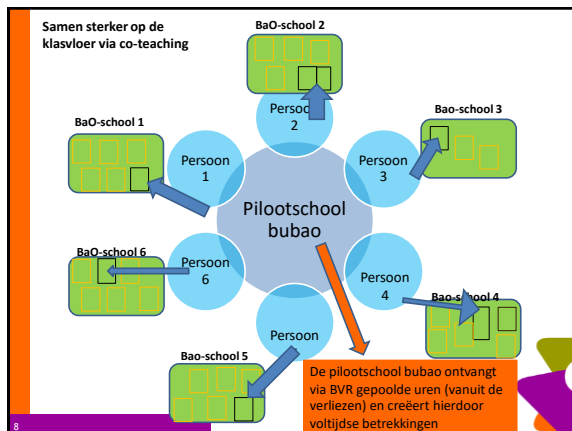
Samen sterker op de klasvloer via co-teaching:

pre-waorborgproject Katholiek Onderwijs Vlaanderen

Ondersteuningsprincipes:

1. Co-teaching: gelijkwaardige partners, samen verantwoordelijk voor 1 of 2 klasgroepen
2. Op de klasvloer ondersteunen bij toepassen van redelijke aanpassingen
3. Vanuit HGW doelgroepspecifieke deskundigheid inzetten in verschillende fasen van het zorgcontinuüm

7

2. Wat is co-teaching?

9

KATHOLIEK ONDERWIJS
.VLAANDEREN

Wat is co-teaching...

volgens jou?

noteer voor jezelf: 1 min.
deel met uw buur: 2 min.
deel in groep: 3 min.

10

Definitie co-teaching in (pre-)waorborgprojecten 'Samen sterker op de klasvloer'

Co-teaching gebruiken we in dit pilootproject in de context van inclusief onderwijs waarbij een leerkracht gewoon basisonderwijs en een personeelslid uit het buitengewoon basisonderwijs (= co-team) samen als gelijkwaardige partners voor de klas van het gewoon basisonderwijs staan. Ze dragen samen de verantwoordelijkheid om een krachtige leeromgeving te creëren voor alle leerlingen door:

- de lessen of activiteiten samen voor te bereiden, rekening houdend met de aanwezige specifieke onderwijsbehoeften;
- de lessen of activiteit samen uit te voeren;
- de lessen of activiteit samen te evalueren en bij te sturen.

11

Omschrijving co-teaching Fluijt, Struyf, Cok (2016)

1. Twee of meer leerkrachten werken als **gelijkwaardige partners** samen in één klaslokaal om zo veel mogelijk leerlingen de doelstellingen van een les of een lessenspakket te laten halen.

12

Definitie co-teaching Fluijt, Bakker, Struyf (2016)

2. **Meerdere onderwijsprofessionals** werken op **gestructureerde wijze** samen, gedurende een **langere periode**, op basis van een **gedeelde visie**, en nemen daarbij **samen de verantwoordelijkheid** voor goed onderwijs en de ontwikkeling van **alle leerlingen** in de groep.

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

- **Meerdere onderwijsprofessionals:**
  - Leerkrachten gewoon onderwijs
  - Leerkrachten buitengewoon onderwijs
  - Paramedici
  - Zorgcoördinator, leerlingenbegeleider
  - Ambulante begeleiders
  - assistenten
  - ...

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

- **Op gestructureerde wijze:**
  - Co-plannen, co-uitvoeren en co-evalueren
  - Doelgerichte organisatie van de lessen

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

Gedurende een langere periode i.f.v. het opbouwen van:

- Een goede werkrelaties tussen de co's
- Een goede vertrouwensrelatie met de leerlingen

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

- **Op basis van een gedeelde visie:**
  - gedeelde waarden en normen over
  - “goed onderwijs” en
  - goed samenwerken

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

- **Samen verantwoordelijkheid nemen:**
  - Voor hun doen en handelen
  - Kunnen motiveren en oordelen vellen over wat de “juiste manier van doen” is
    - durven reflecteren!
    - durven en kunnen feedback geven aan elkaar

Bouwstenen van de definitie van co-teaching (Fluijt et al, 2016)

- **Alle leerlingen:**
  - De kracht van de (super)diversiteit = verschillen in:
    - onderwijsbehoeften
    - gender
    - etnische achtergrond
    - thuistaal, meertaligheid
    - cultuur
    - religie
  - Elke leerling is lid van de "community" en is waardevol

19

Co-teaching

Definitie

Co-plannen   Co-uitvoeren   Co-evalueren

20

Co-teaching is niet:

- De verantwoordelijkheid van één leerkracht, waarbij de ander louter ondersteuning biedt
  - Bijv. leerkracht met differentiatieleerkracht, stagiaire, assistent, vrijwilliger, ...
- Het systematisch en los van elkaar werken met een aparte groep van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (S.O.B.)
  - Bijv. leerlingenbegeleider in de miniklas
- Steeds in homogene groepen werken
- Het samen uitwerken zonder gezamenlijke voorbereiding en/of evaluatie
  - Bijv. sporadische themawerking, voorbereiding schoolfeest, ...

21

3. Zes modellen van co-teaching

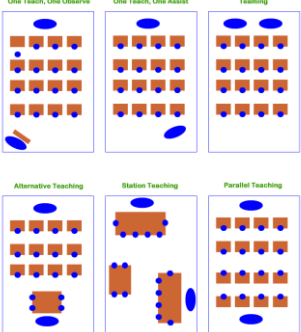
22

Aandachtspunten bij de 6 modellen van co-teaching

1. Het ene model van co-teaching is niet beter dan het andere; best is dat ze afgewisseld worden
2. De **keuze** van een model is **afhankelijk** van:
  - de kenmerken en noden van zowel de leerkrachten als de kinderen
  - soort activiteit/les, doelen van de activiteit/les
  - praktische overwegingen
3. **Bewust kiezen** is belangrijk
4. Erop letten dat de **rollen** van de leerkrachten **wisselen**
5. In één dagdeel zijn verschillende vormen mogelijk.

23

Models of Co-Teaching

24

Source: Figure 3.2 Co-Teaching Approaches from Friend, M., & Bannock, W. D. (2009). Including students with special needs: A practical guide for classroom teachers (1th ed., p. 96). Boston, MA: & Thosca. Copyright 2002 by Pearson Education.

Model 1:
één leerkracht leidt, de andere begeleidt

one teach, one assist

25 Lagere school

Model 1:
één leerkracht leidt, de andere begeleidt

- Wanneer?
  - Kleuters: onthaal, in de kring, bij afsluimomenten
  - Lagere school: De les verleent zich het best tot instructie door 1 persoon
- Hoe?
  - Één leerkracht leidt, de andere loopt rond en ondersteunt ter plaatse waar nodig
  - Bij kleuters kan ook: beide kleuterleid(st)ers zitten naast elkaar of rechttegenover elkaar waarbij de ene juf bijvoorbeeld in de rol kruipt van de "wetende" en de andere van de "onwetende"
- Voordelen:
  - De leerkrachten kunnen kiezen wie de activiteit leidt *
  - De ondersteunende leerkracht biedt ondersteuning aan kinderen zonder de activiteit te storen
  - Bewust inzetten wanneer bepaalde kinderen nauwere begeleiding nodig hebben
  - In functie van een beter klasmanagement bij gedragsproblemen
- Occasioneel, de rollen wisselen*
- "start to co-teach", in nieuwe co-teaching situaties

26

Model 2:
1leerkracht geeft les of leidt de activiteit, de andere observeert

one teach, one observes

27

Model 2:
één leerkracht geeft les of leidt de activiteit, de andere observeert

- Om doelgericht informatie of data te verzamelen over:
  - Bepaalde leerlingen
    - Hoe spelen / leren ze?, hoe nemen ze deel aan een bepaalde les of activiteit?
    - Hoe communiceren ze ?
    - Sociale vaardigheden in de klas, sociale interactie
    - Gedrag in de klas
    - Onderzoeken hoe goed leerlingen al iets kunnen, bijvoorbeeld in zelfstandig werken, andere kinderen helpen, spreken, ...
  - Het verloop van de activiteit(en) / leerkrachtenstijl
    - Is iedereen mee? Begrijpt iedereen wat er van hen verwacht wordt?
    - Eigen leerkrachtenstijl of taalgebruik (hoe breng ik iets aan?)
    - Verschillen in 'leren' beter begrijpen
- Occasioneel, de rollen wisselen
- "start to co-teach" of in nieuwe co-teaching situaties

28

Model 3:
Station teaching

Station teaching

29

Model 3:
Station teaching (teamhoeken)

- De klasgroep verdelen in groepjes ("werkstations"):
  - In de verschillende werkstations werken leerlingen aan verschillende opdrachten
  - 2 groepjes worden begeleid door een leerkracht (instructie) en de andere groepjes werken zelfstandig
  - De leerlingen roteren tussen de werkstations
  - De groepjes worden door de leerkrachten doelgericht samengesteld, bijv. in functie van coöperatieve werkvormen, diversiteit, niveaugroepen, heterogene groepen, ...
- Voordelen:
  - Kleinere leerkracht-leerling ratio (bijv. 1 op 7 i.p.v. 1 op 25)
  - Activiteiten aanpassen aan de behoeften van de leerlingen
  - Zelfstandigheid aanleren
  - Leent zich goed tot coöperatieve werkvormen

30

Model 3: Station teaching (teamhoeken)

Bevindingen in het prewaarborgproject 2015-2016:

- ⊗ je leert de kinderen sneller kennen
- ⊗ veel kans tot interactie tussen en met de kinderen
- ⊗ enthousiaste kinderen
- ⊗ peer-tutoring, hoekenwerk
- ⊗ rust, meer uitdaging, veel variatie
- ⊗ veel leermomenten, doe-les, veel gedaan, hoog rendement

- ⊗ Lawaai, chaotisch: organisatie goed afspreken
- ⊗ zelfstandige groep: niet tot werken of tot spel komen
- ⊗ homogene groepen -> zwakke leerlingen blijven zwak

! werktempo van de groepjes verschilt → extra taakjes voorzien
! oefeningen in elk station moeten ongeveer even lang duren:
->werktijd visualiseren (bijv. via time-timer)

31

Model 4: Alternatieve (gedifferentieerde) co-teaching

KLEIN MAAR DAPPER: de ene leerkracht begeleidt de grote groep, de andere leerkracht legt zich toe op een kleinere interesse- of niveaugroep

Alternative

32

Model 4: Alternatieve (gedifferentieerde) co-teaching

- Kan voortvloeien uit model 2 (één leidt, één observeert)
- De klasgroep verdelen in 1 grotere groep en in 1 kleinere groep die specifieke begeleiding nodig heeft met een specifiek doel:
  - Zeer veel op niveau van de leerlingen werken
  - Eigen tempo van de leerlingen volgen
  - Werken rond gedrag
  - ...
- Varieer voldoende in groepssamenstelling en dit in functie van de behoeften van de kinderen
  - Niet steeds dezelfde kleine groep nemen
  - Ook eens leerlingen apart nemen die meer uitdaging nodig hebben

33

Model 5: parallel teaching

parallel teaching

34 Lager onderwijs

Model 5: Parallel teaching

- De klasgroep verdelen in 2 groepen waarbij elke leerkracht les geeft aan of een activiteit begeleidt in de deelgroep:
  - Men kan dezelfde les of activiteit geven, maar bewust een andere didactiek gebruiken of bij kleuters bijv. een andere inkleding
  - Bij kleuters kan men 2 verschillende activiteiten geven waarna de 2 groepjes wisselen ("de wissel")
  - Bij de introductie van een nieuw onderwerp
  - Bij herhaling of inoefening
- Voordelen:
  - Kleinere leerkracht-leerling ratio
  - Kinderen durven gemakkelijker praten of dingen doen
  - Om leerlingen van nabij te volgen en begeleiden

35

Model 5: Parallel teaching

Bevindingen in het prewaarborgproject 2015-2016:

- ⊗ grotere betrokkenheid, meer inbreng van de kinderen, lagere spreekdrempel bij kinderen, meer leeransen
- ⊗ kleinere groep, sneller zien wie niet mee is
- ⊗ andere leerkrachtenstijl, kort op de bal, betere begeleiding

- ⊗ te grote klasgroep in te kleine ruimte
  - ⊗ Leerlingen met concentratieproblemen zijn snel afgeleid
- ⊗ lawaaihinder, druk

! Let op de samenstelling van de groepen

36

Model 6: Team teaching

DUBBEL ZO STERK: in de kring of samen een klassikale activiteit begeleiden

37

Team teaching - "dubbel zo sterk"

- Met 2 leerkrachten samen les geven of een activiteit begeleiden:
  - Om interactie tussen leerkrachten te tonen: voordoen, "modellering" hoe je kan samenwerken, "toneeltje" of rollenspel
  - Benadrukt gelijkwaardigheid van rollen
  - Om vanuit verschillende expertises verdiepend te werken:
    - Op een positieve manier elkaar checken: iets vergeten? De andere leerkracht vult aan
    - Op verschillende manieren iets aanbrengen of uitleggen
    - Verskillende actieve, maar gelijkwaardige rollen opnemen
- Wanneer?
  - Als leerkrachten zich hier goed bij voelen en vlot samen activiteiten kunnen begeleiden

38

Team teaching ("teaming")

Bevindingen in het prewaarborgproject:

- 😊 dichter bij de groep, beter overzicht over de ganse klas, directe ondersteuning
- 😊 sneller aan het werk
- 😊 stijgend welbevinden
- 😊 je kan op elkaar inspelen, gedeelde opvolging en verantwoordelijkheid
- 😊 opletten dat we niet samen aan het woord zijn

39

Hoe vaak welke vorm van co-teaching gebruiken?

- Zelden, alleen doelgericht**
  - One teach - one observe (5 - 10%)
- Af en toe**
  - One teach - one assist (<20%, <10% is beter)
- Regelmatig**
  - Alternative teaching (20 - 30%)
  - Team teaching ("teaming") (20 - 30%)
- Frequent**
  - Station teaching (30 - 40%)
  - Parallel teaching (30 - 40%)

40

4. Organisatiemodellen van co-teaching in een school

inspiratie uit Oostenrijk (Graz)

41

Voorbeelden organisatiemodellen (AT)

Lager onderwijs:

- 8 klassen waarvan 3 met een co-teacher, gedurende heel de week of een deel van de week
- Onder-, midden- en bovenbouw: per bouw werken co-teachers samen in een vast team

Secundair onderwijs:

- 1 klas met co-teaching: eigen leraar gedurende heel de tijd, de vakleerkrachten komen naar deze klas om te co-teachen
- 1 klas van 50 lln volgt les op het leerplein met aanpalende instructielokalen, 3 co-teachers zijn voor al deze lln samen verantwoordelijk

42

KATHOLIEK ONDERWIJS
.VLAANDEREN

5. Co-teaching: een meerwaarde?

Leerlingen
Co-teachers
Onderzoek

Het perspectief van de leerlingen

44

KATHOLIEK ONDERWIJS
.VLAANDEREN

Co-teaching... een meerwaarde voor de leerlingen?

volgens jou?

noteer voor jezelf: 1 min.
deel met je buur: 2 min.
deel in groep: 3 min.

Het perspectief van de leerlingen,

gebaseerd op pre-waarborg en filmpjes CSU (CA, VS)

Meerwaarde:	Valkuilen:
<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt korter op de bal gespeeld • Leerkracht-leerling-ratio vaak kleiner • Lagere spreekdrempel bij leerlingen • Meer doen, hogere betrokkenheid • Meer interactie, sociaal leren • Heterogeniteit benutten • Minder kansen tot "verstoppertje spelen"	<ul style="list-style-type: none"> • Meer omgevingslawaaï • Chaos • Luidheid spreken aanpassen aan model co-teaching: aanleren • Aandachtsproblemen, concentratiestoornissen • Homogene groepen: zwakke groepen

46

Het perspectief van de co-teachers

47

KATHOLIEK ONDERWIJS
.VLAANDEREN

Co-teaching... een meerwaarde voor de co-teachers?

volgens jou?

noteer voor jezelf: 1 min.
deel met je buur: 2 min.
deel in groep: 3 min.

Het perspectief van de co-teachers

gebaseerd op pre-waarborg en filmpjes CSU (CA, VS)

Meerwaarde:

- $1 + 1 > 2$!
- Korter op de bal spelen, zowel bij problemen bij het leren als naar gedrag, meertaligheid, enz.
- Elkaars competenties complementair inzetten
- Gedeelde verantwoordelijkheid: je staat er niet alleen voor

Valkuilen:

- Tijd vinden en nemen om samen voor te bereiden
- Met de 2 voor de klas staan is niet minder werk
- Het is "mensenwerk"...
- Verschillend reageren op bepaald gedrag in de klas:
  - gedeelde visie ontwikkelen over goed onderwijs en goed samenwerken!

Het ideale co-team...

- Kiest er voor
- Is complementair
- Is goed voorbereid
  - Weet wat co-teaching inhoudt
  - Heeft vorming gevolgd en volgt vorming
  - ...
- Overlegt wekelijks op structurele basis
  - Niet alleen over de lessen en het dagverloop (wie doet wat met welk doel?)
  - Ook over de onderwijsbehoeften van de leerlingen, waar en hoe differentiëren
  - En evalueert samen

voorbereidingsdocumenten

S.H.A.R.E.- werkblad:

- Individueel invullen
- Lezen
- Samen bespreken
- Doelen:
  - A. het met elkaar eens zijn
  - B. compromissen sluiten, afstemmen
  - C. agree tot disagree.

• Een les of activiteit heel concreet samen voorbereiden:

- Zie werkblad <http://inteamindeklas.weebly.com/>

Sharing Hopes, Attitudes, Responsibilities & Expectations

Co-teaching lesplan

Lesplan	Co-teaching model (meerdere kunnen)	Tijd	Co-teacher 1	Co-teacher 2	Overwegingen (aanpassingen inhoud, ruimte, differentiatie, s.o.b., effectieve instructie, ...)
Begin: opening, warming-up, terugblik, ...	1. Ondersteunt 2. Observeert 3. Station 4. Alternatief 5. Parallel 6. Team				
Midden: instructie, inoefenen, verwerking: zelfst./groep	1. Ondersteunt 2. Observeert 3. Station 4. Alternatief 5. Parallel 6. Team				
Einde: afronding, reflectie, afspraken	1. Ondersteunt 2. Observeert 3. Station 4. Alternatief 5. Parallel 6. Team				

Prisma co-teaching, Dian Eluif, 2014

Het perspectief van onderzoek

Co-teaching... een meerwaarde volgens wetenschappelijk onderzoek?

Internationaal onderzoek over co-teaching

- ! Variabelen die van grote invloed kunnen zijn op de bevindingen:
  - Aantal jaren in co-teaching
  - Keuzevrijheid co-teachers voor co-partner
  - Mate waarin men deel uitmaakt van een organisatie
  - Samenwerking met ouders
- "A meta-analysis of co-teaching research: where are the data?", Murawski en Swanson, 2001 (zes studies 1991-1998)
  - > Gemiddelde groei op zowel leergebied als sociale ontwikkeling van leerlingen
- Meer recente studies wijzen vooral op positieve effecten van co-teaching

Internationaal onderzoek over co-teaching

- ‘Co-teaching: how does it affect students?’, Sharon Gerst, 2012: *welke elementen dragen positief bij aan de cognitieve en emotionele ontwikkeling van leerlingen?*
  1. Meer aandacht en feedback van de leraar, meer interacties
  2. Meer gedifferentieerde instructie
  3. Meer gevarieerde instructievormen
  4. Inzetten van wisselende groeperingsvormen
  5. Grotere focus op aanleren van leerstrategieën
  6. Peer modellen, peer tutoring

55

Internationaal onderzoek over co-teaching

- ‘Co-teaching: how does it affect students?’, Sharon Gerst, 2012: welke elementen dragen positief bij aan de cognitieve en emotionele ontwikkeling van leerlingen? :
  7. Hogere verwachtingen t.a.v. leerlingen stellen
  8. Leerlingen krijgen meer kansen om door te vragen over concepten en opdrachten (vooral IIn zonder beperkingen)
  9. Verbetering leerprestaties van door meer toegenomen aandacht voor IIn zonder beperkingen en voor IIn met leerproblemen die anders niet in aanmerking komen voor speciale ondersteuning
  10. Flexibele organisatievormen die tegemoet komen aan S.O.B.
  11. Ad hoc organiseren van ondersteuningsgroepen
  12. Meer plezier in leren door afwisseling van activiteiten en organisatievormen
- What about Hattie?... (Visible learning): score 0.4 = weinig effectief, maar... gebaseerd op slechts 8 onderzoeken uit beginperiode in de V.S. (1975-1997) waarbij "speciale leerkracht" bij "gewone leerkracht" werd geplaatst en meestal alleen de zorg voor de IIn met beperkingen kreeg toegewezen

56

Bronnen:

- Bronnen:
  - Samen lesgeven. Co-teaching in de praktijk. Dian Fluijt, Elke Struyf en Cok Bakker. Pelckmans Pro. 2016.
  - Prisma Co-teaching. Dian Fluijt. Acco Leuven / Den Haag. 2014.
  - School of Education - CSU Chico (California State University Chico), Six Co-teaching strategies : https://www.youtube.com/watch?v=vBLncxrpM1k&list=PLCDsTyftAA2D_bul_Rti5phLZ1DdFsAMc&index=8
  - Co-teaching. Krachtig gereedschap bij de begeleiding van leraren. Sandra Koot. Uitgeverij Pica. 2012

58

Vlaamse website met o.a. materialenbank

- <http://inteamindeklas.weebly.com/>
  - Basisonderwijs (vooral kleuter); focus op stages lerarenopleiding
  - Documenten, tools:
    - Je partner (Co) leren kennen
    - Elkaars talenten leren kennen
    - Talenten in actie
    - Hoe plan je als duo activiteiten
  - Filmpjes kleuteronderwijs (modellen/benaming van modellen verschillen)
  - Instrumenten voor observatie, evaluatie en reflectie

59

Co-teaching, ook iets voor jou?

60